

The Female Gaze, twee artikelen.

Uit de Filmkrant, december 2014, artikel van Karin Wolfs.

De timing van dit onderwerp kon niet beter, gezien de recente ophef over het gebrek aan vrouwen in de internationale filmindustrie. Die bereikte begin dit jaar een nieuw hoogtepunt toen Hollywoodfilmster Cate Blanchett haar dankwoord bij de Oscaruitreiking aangreep om een beroep te doen 'op degenen in de industrie die nog steeds zo dwaas vasthouden aan het idee dat films met vrouwen in het middelpunt niche-belevenissen zijn. Dat zijn ze niet. Er is publiek voor en ze brengen nog geld op ook.'

Een door mannen gedomineerd filmnetwerk, ongelijkwaardige toegang tot de geldpotten en stereotiepe opvattingen over leiderschapskwaliteiten ('Als filmbonzen aan regisseurs denken, denken ze aan mannen') blijken uit interviews met kopstukken uit de Amerikaanse filmindustrie de belangrijkste obstakels voor de opmars van vrouwen in de filmwereld. Door vrouwen geregisseerde films hebben meestal lagere productie- en marketingbudgetten, wat weer verklaart waarom ze minder worden gezien dan die van hun mannelijke collega's.

Cijfers

Achter de schermen van de 250 populairste Amerikaanse (Hollywood)films van 2013 bleek slechts 16% van de banen voor vrouwen weggelegd. De box office-top 100 telde maar één vrouwelijke regisseur: Kimberly Peirce met de remake van horrorklassieker *Carrie*, op nummer 81. Met name bij de scenaristen (10%), regisseurs (6%) en cameramensen (3%) blijken vrouwen zwaar ondervertegenwoordigd. Het vaakst werken ze als (uitvoerend) producent. Hoe hoger het budget en hoe prestigieuzer de productie, hoe minder vrouwen er aan te pas komen. Bij de Amerikaanse 'indies' ligt het percentage vrouwen dan ook hoger: op 30%. Het aandeel vrouwelijke regisseurs blijft daar op 16,9% steken en bij Europese films op 16,3%. Koploper van Europa is de Nederlandse film, met net iets meer dan 25% actieve vrouwelijke regisseurs over tien jaar. Bij documentaires ligt het percentage vrouwelijke regisseurs bij de Sundance-selectie op 34,5%. Bij IDFA gemiddeld op 33,2 % over de laatste tien jaar.

Hoe kun je debatteren over een 'vrouwelijke blik' als het vrouwelijk oog — helemaal wat cameravrouwen betreft — nagenoeg ontbreekt? En als hij wel te ontwaren valt, in hoeverre wordt hij dan gekleurd door stereotypen die, ook onder vrouwen, gemeengoed zijn?

Documentaire-regisseur Phie Ambo (*Family, Mechanical Love*) is zich bewust van haar voorbeeldfunctie: 'Ik ben schuldige nummer één voor wat betreft het niet maximaal zichtbaar maken van vrouwen in mijn werk. Veel van mijn films gaan vooral over mannen. Ik probeer het echt, om vrouwen erin te betrekken, maar vooral in mijn trilogie over wetenschap bleek het verschrikkelijk moeilijk om vrouwelijke hoofdpersonen te werven. Ze willen niet meedoen. Omdat

ze bang zijn dat ze het niet goed doen, omdat hun onderzoek nog niet is afgerond of omdat ze zichzelf geen expert vinden. **Dat is cultureel bepaald: zo voeden we onze meisjes op — bescheiden, om zichzelf niet in de spotlights te zetten.** Als je een man vraagt wat hij niet kan, zal hij zeggen dat hij alles kan. Als je het aan een vrouw vraagt, heeft ze een enorme lijst. Zoals zoveel vrouwen, houd ik er ook niet van om mezelf te promoten of mijn film te 'verkopen'. Maar ik dwing mezelf om het toch te doen. Vrouwen moeten zichzelf zichtbaarder maken, of er verandert nooit wat.'

Vrouw-zijn is iets anders wanneer het vrouwelijk bestaan een uitdaging en risico is, dan vrouw-zijn wanneer je een acceptabele maatschappelijke positie kent. Het perspectief kleurt het universum."

Bestaat The Female Gaze?

De Male Gaze heeft te maken met dominantie van mannen. Zij hebben het geld, krijgen de bepalende rollen in de filmindustrie en spelen elkaar de bal toe. Hierdoor kunnen ze bepalen hoe ze vrouwen op het doek zetten. Vrouwen hebben die machtspositie niet en hun rol wordt maar heel langzaam invloedrijker. Om dan te spreken van The Female Gaze is wel heel optimistisch. Beter is het, zoals iemand voorstelde, het te hebben over van The Feminine Gaze (de feminieme blik).

Artikel in de Filmkrant, december 2014

Zo ziet het er dus uit

Bestaat er zoiets als een female gaze in de documentaire? Na alle ophef over de ondervertegenwoordiging van vrouwen in de film besloot het IDFA de hand in eigen boezem te steken en te onderzoeken hoe het met vrouwen in de documentaire gesteld was. Maar als er zoiets als een vrouwelijke blik bestaat, hoe ziet die er dan uit?

Door Dana Linssen

Herinner je je de Bechdel-test nog? Hij was het afgelopen jaar weer volop in het nieuws om latent seksisme in films te ontmaskeren. Een film slaagde voor de test als hij minimaal twee vrouwelijke hoofdpersonen had die het met elkaar over iets anders dan mannen hadden. En het was helemaal mooi als ze ook nog een naam hadden.

Misschien zou er wel een Bechdel-test voor de female gaze, de vrouwelijke blik moeten komen. De vrouwelijke blik is de afgelopen jaren om tal van redenen weer helemaal terug. Het is de tegenhanger van de male gaze, de mannelijke blik, die in de jaren zeventig door filmwetenschapper Laura Mulvey werd beschreven als het mannelijke perspectief dat vrouwen in films reduceert tot onderwerp van seksueel verlangen. Het maakt de toeschouwer tot voyeur en

de vrouw tot passief subject.

Zo gezien zou de female gaze het omgekeerde moeten zijn: een blik die vrouwen in films, en het publiek, in staat stelt ook op een erotiserende manier naar mannen te kijken. Maar zo eenvoudig is het niet. De female gaze is inmiddels een paraplubegrip geworden voor alles wat niet die dominante mannelijke blik van het klassieke Hollywood is. Dus niet Norman Bates die in Alfred Hitchcocks *Psycho* door het kijkgat in de muur naar Marion Crane gluurt. Maar wat dan wel?

Terugkijken

"Welke vrouw heeft er niet van gedroomd om de wereld naar haar eigen beeld te zien?" Met die vraag begint *Filming Desire — A Journey Through Women's Film* van Mary Mandy die een fijne introductie vormt op het Female Gaze-programma dat het IDFA dit jaar heeft samengesteld. De film spreekt met tientallen vrouwelijke filmmakers, van Agnès Varda tot Catherine Breillat, Jane Campion tot Sally Potter over de manieren waarop zij het vrouwelijke lichaam en thema's als lust, verlangen en seksualiteit in beeld hebben gebracht. De eerste feministische daad is: terugkijken, vat Varda het kort en bondig samen. Al ligt dat een stuk ingewikkelder dan simpelweg de rollen om te draaien.

Terugkijken betekent: van vrouwen volwaardige personages maken, die niet omwille van de ander (de man), maar omwille van zichzelf bestaan. Het betekent dat ze niet tot hun lichaam of hun seksualiteit gereduceerd worden, en dat hun lichaam als geheel in beeld gebracht mag worden, en niet opgeknipt in stukjes van de lekkerste delen. Het betekent dat ze naar zichzelf mogen kijken door hun eigen ogen.

Anneke Smelik, tegenwoordig hoogleraar visuele cultuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen en degene die het begrip male gaze in het Nederlandse taalgebied introduceerde, voegde daar in een gesprek dat ik eerder met haar had nog aan toe dat dat betekent dat films met een vrouwelijke blik niet exclusief door vrouwen gemaakt hoeven te worden, of over vrouwen hoeven te gaan. Het perspectief van de film hoeft niet parallel te lopen met dat van de maker.

Smelik noemde nog een aantal andere eigenschappen die kenmerkend zijn voor de vrouwelijke blik: hij reduceert vrouwelijke personages bijvoorbeeld niet alleen tot slachtoffers (van prostitutie of vrouwenhandel, een geliefd onderwerp, ook in zogenoemde 'empowerment films'), maar heeft daarentegen een interesse in en nieuwsgierigheid naar het gehele personage.

Mini-gazes

Een andere introductie op het thema vormt *Love is All: 100 Years of Love and Courtship* van Kim Longinotto, een collagefilm die is samengesteld uit de archieven van het British Film Institute, die laat zien hoe in 100 jaar de collectieve, maatschappelijke blik zoals gevangen in honderden mini-gazes, op liefde en seksualiteit is veranderd.

Het IDFA-programma bevat alleen films van vrouwelijke regisseurs, maar ze gaan niet allemaal over vrouwelijke hoofdpersonen. Samen geven ze net als alle regisseuses die aan het woord komen in *Filming Desire* een beeld van wat de grenzen van de female gaze zijn. Ondanks dat ze individueel soms nogal van elkaar verschillen.

Kun je zien of een film vanuit een female gaze gemaakt is? Dat is waarschijnlijk een even

seksistische als relevante vraag. Doris Dörrie geeft in *Filming Desire* een interessant antwoord, dat weliswaar over seksualiteit gaat, maar als gedachte-experiment ook op films over andere onderwerpen toepasbaar is. Namelijk: vrouwen kijken traditioneel niet alleen terug, of naar buiten, maar ook naar binnen, naar hoe de dingen voelen. Het blijven subtiliteiten, maar wel essentiële subtiliteiten, al zou je moeten overwegen om de female gaze verder uit te splitsen in een 'feminine' en een 'femist' gaze.

Ik denk dat films die daarop alert zijn, en die niet per se het vanzelfsprekende, en dominante 'mannelijke' perspectief kiezen, al een aardige richtingaanwijzer zijn voor waar we heen kunnen kijken als we op zoek zijn naar andere gazes. Bewustzijn daarvan is belangrijk, omdat we anders nooit ter discussie kunnen stellen wat we zien. Omdat we anders nooit inzien dat bepaalde stemmen en perspectieven stelselmatig ondervertegenwoordigd zijn in de filmwereld. En die kritische houding zou voor alle makers en toeschouwers van films een tweede natuur moeten zijn.

Lees tijdens het IDFA ook de blog van Dana Linssen op filmkrant.nl waarin zij verslag doet van verdere verkenningen naar de female gaze.